

Przestrzenne cechy transgranicznej współpracy turystycznej w regionie Morza Bałtyckiego

Spatial features of cross-border tourist cooperation in the Baltic Sea Region

Denis Cerić

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego PAN, Warszawa
ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa
d.ceric@twarda.pan.pl

Zarys treści. Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie: *jakie są przestrzenne cechy współpracy w projektach dotyczących turystyki transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego?* Korzystając z metod analiz przestrzennych GIS, metod statystycznych oraz analizy dokumentów projektowych, przeprowadzono syntetyczne badania współpracy beneficjentów projektów turystycznych w ramach programów Interreg IV A, B i C w regionie Morza Bałtyckiego. Przedstawiono przestrzenny charakter tej współpracy w formie opisowej i kartograficznej, uwzględniając lokalizacje beneficjentów, wysokości budżetów, rolę w projekcie, koncentrację, powiązania oraz zrealizowane tematy. Od nowego podziału geopolitycznego świata po II wojnie światowej, przez zmiany polityczne zachodzące po zburzeniu muru berlińskiego w 1989 r. do czasów obecnych, w regionie Morza Bałtyckiego można wyróżnić okresy mniej lub bardziej intensywnej współpracy transgranicznej, co jest powiązane ze stopniem otwarcia granic i odpowiada koncepcji *bordering – debordering – rebordering*. Zaobserwowano, że w fazie *debordering* (otwarcia granic), która cechuje się intensywną współpracą prowadzącą do integracji i kreowania przestrzeni transgranicznej, występują istotne różnice pomiędzy zachodnią i wschodnią częścią regionu, tzw. „starą” i „nową” Europą w niemal wszystkich badanych aspektach. Trwałość „żelaznej kurtyny”, która w drugiej połowie XX w. dzieliła tę część regionu, sugeruje, iż projekty unijne dotychczas nie doprowadziły do znaczącego zniwelowania różnic pomiędzy państwami, które nie współpracowały przez większą część XX w.

Słowa kluczowe: współpraca transgraniczna, przestrzenne cechy współpracy, turystyka, programy Interreg, region Morza Bałtyckiego, koncepcja *bordering – debordering – rebordering*.

Keywords: *cross-border cooperation, spatial features of cooperation, tourism, Interreg programs, the Baltic Sea Region, bordering – debordering – rebordering concept.*

Wstęp

Geografia stara się odpowiedzieć na pytania *gdzie, dlaczego i jak*, a ta synteza świata fizycznego i działalności człowieka leży u podstaw regionalnego podejścia geograficznego. Jak m.in. stwierdził de Blij (2012, s. 11) „Chociaż geografia jest szeroką dyscypliną, która obejmuje techniki ilościowe, takie jak statystyki i metody jakościowe, wszyscy geografowie dzielają ten wspólny sposób patrzenia na świat z perspektywy przestrzennej, a u podstaw perspektywy przestrzennej leży pytanie »gdzie« i istnieje wiele różnych sposobów odpowiedzi na to pytanie”. Niniejszy artykuł ma na celu wyjaśnienie, *gdzie* można obserwować transgraniczną współpracę turystyczną w regionie Morza Bałtyckiego (RMB), a konkretnie *jakie są przestrzenne cechy współpracy w projektach dotyczących turystyki*

transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego? Odpowiedź na to pytanie jest kompleksowa i daje znacznie więcej informacji, niż tylko wyjaśnia *gdzie*, ponieważ ukazuje szeroko przestrzenny charakter tejże współpracy, w tym obszary jej koncentracji oraz zróżnicowania przestrzenne w zakresie podejmowanych tematów. Ponadto przedstawiono dane liczbowe dotyczące podmiotów współpracujących w przestrzeni RMB, w tym m.in. ich liczbę, wysokości dofinansowania współpracy ze strony Unii Europejskiej.

Głównym przedmiotem badań jest współpraca transgraniczna oraz ustrukturyzowanie wiedzy o cechach rozmieszczenia przestrzennego i intensywności powiązań w zakresie realizacji projektów dotyczących rozwoju turystyki realizowanych w ramach programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej Interreg IV (2007-2013) współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej, a realizowanych na obszarze regionu Morza Bałtyckiego. Badania obejmują wszystkie trzy poziomy współpracy w ramach programu Interreg: transgraniczna (Interreg A), międzynarodowa¹ i makroregionalna (Interreg B) oraz międzyregionalna (Interreg C).

Turystyka jest istotnym elementem współpracy transgranicznej i rozwoju obszarów nadgranicznych. Jest ona jednym z najważniejszych obszarów wsparcia w regionach transgranicznych (Butowski, 2009; Blasco et al., 2014; Milewski, 2014; Studzieniecki i Meyer, 2017; Cerić, 2019). Z drugiej strony to wsparcie jest niezbędne aby stymulować jej rozwój (Jerabek, 2015; Stoffelen i Vanneste, 2017). Po trzech dekadach doświadczeń programów dofinansowania współpracy Interreg, liczba opublikowanych raportów, ocen programów i refleksji akademickich jest znaczna (por. Reitel et al., 2018). Na podstawie rozmów z interesariuszami współpracy transgranicznej, władzami krajowymi państw członkowskich UE i krajów partnerskich oraz władz regionalnych i lokalnych został zidentyfikowany szereg barier we współpracy transgranicznej (EC, 2017). Bariery te można grupować jako przeszkody administracyjne, prawne, językowe i fizyczne oraz dostępność (Laissy, 2018). Inne ważne bariery to kultura i kwestie społeczno-kulturowe (Medeiros, 2018). Pomimo wyzwań, z transgranicznej współpracy turystycznej wynikają istotne korzyści. Są to m.in.: (1) zmniejszenie kosztów, wynikające z połączenia zasobów, marketingu, personelu i infrastruktury (Timothy, 1999; Ioannides et al., 2006; Carson et al., 2014), (2) ułatwienie zrównoważonego podejścia do rozwoju turystyki regionalnej, zwłaszcza w przypadkach, gdy dwa sąsiednie kraje mają wspólny zasób (Timothy, 1999), (3) działanie na rzecz wspólnej wizji, zgodnie z którą region transgraniczny jest traktowany jako jedna spójna całość dla celów planowania i zarządzania (Pinheiro, 2009; Jakubowski i Miszczuk, 2021) oraz (4) ograniczenie niekorzystnej regionalnej rywalizacji, nacjonalizmu i stereotypów (Greer, 2002; Ilbery i Saxena, 2011; Carson et al., 2014).

Stwierdzono, że istnieją jedynie nieliczne badania transgranicznej współpracy turystycznej pomiędzy krajami oddzielonymi morzami i dużymi zbiornikami wodnymi, i dotyczą one stosunkowo niewielkich obszarów (Timothy i Saarinen, 2013; Więckowski i Cerić, 2016). A także, że sukces turystyki transgranicznej na przeciwległych wybrzeżach jest determinowany przez wiele zmiennych: odległość fizyczna, otwartość granicy, znaczenie i skala atrakcji turystycznych, dostępność transportowa do drugiego brzegu, różnice cen i informacje o atrakcyjności drugiej strony (Więckowski i Cerić, 2016). Stwierdzenie to jednak nie zostało empirycznie udowodnione. Warto podkreślić, iż istnieją liczne prace dotyczące współpracy transgranicznej w RMB (m.in. Ioannides et al., 2006; Escach i Vaudor,

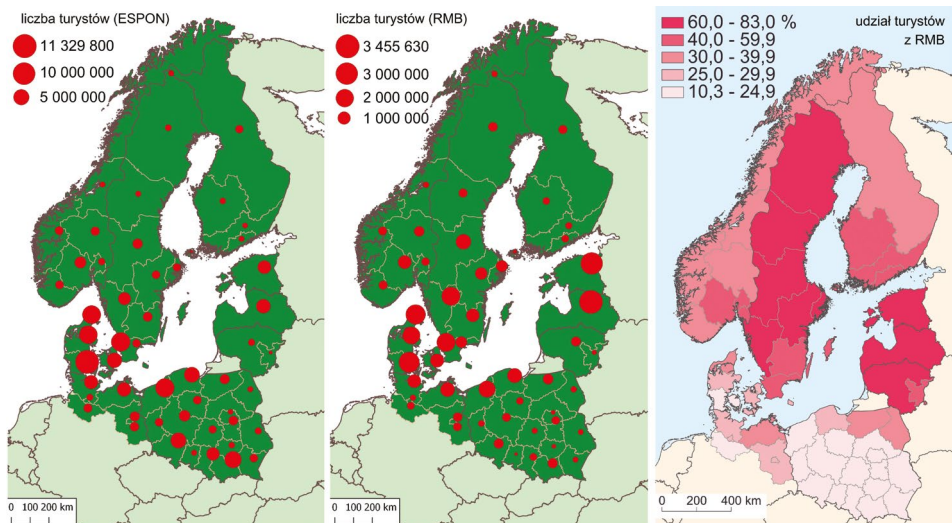
¹ Czasami nazywana również ponadnarodowa.

2014; Studzieniecki, 2016; Palmowski, 2017; Fedorov et al., 2020; Kropinova, 2021; Gerlitz et al., 2021), jednak i w tych pracach podejmowane badania rzadko odnosiły się do powiązań transgranicznych pomiędzy jednostkami realizowanych poprzez granice morskie, a turystyka w tych pracach nie odgrywała głównej roli.

Konkludując, dotychczas nie przeprowadzono syntetycznych badań dotyczących projektów z różnych poziomów w programie Interreg – A, B i C – zwłaszcza w zakresie wymiaru przestrzennego turystycznej współpracy transgranicznej większych obszarów oddzielonych granicami morskimi. Z tego powodu, w niniejszym artykule podjęto wyzwanie wypełnienia wymienionych luk badawczych na przykładzie regionu Morza Bałtyckiego.

Od 1990 r. notowany jest wzrost liczby turystów odwiedzających RMB i rośnie ona szybciej niż ogólna liczba międzynarodowych turystów w Europie, która jest najczęściej odwiedzany kontynentem na świecie (UNWTO, 2013, 2019). Region ten cechuje silna sezonowość ruchu turystycznego powiązana z położeniem geograficznym i silną polaryzacją ruchu turystycznego wewnątrz regionu. Warto podkreślić, że w jego północnej części ruch turystyczny prawie nie istnieje, a aż trzy czwarte ogółu turystów w regionie stanowią turyści krajowi (Baltic Sea Tourism Center, 2018) oraz znaczną część – turyści międzynarodowi pochodzących z regionu (ryc. 1).

Artykuł podzielony jest na kilka sekcji. Pierwsza dotyczy umiejscowienia badanych zagadnień w koncepcji zmienności granic: (ang.) *bordering – debordering – rebordering*. Następnie przedstawiono metody badawcze, wyniki badań empirycznych w formie opisowej i kartograficznej oraz wnioski. W części wynikowej uzasadniono wybór projektów turystycznych do dalszych analiz spośród wszystkich projektów zrealizowanych w ramach

Ryc. 1. Międzynarodowi turyści w regionie Morza Bałtyckiego: liczba europejskich turystów z państw ESPON, liczba turystów z RMB, udział międzynarodowych turystów z RMB w liczbie turystów z państw ESPON (w RMB nie uwzględniono Białorusi i Rosji)

International tourists in the Baltic Sea region: number of European tourists from ESPON countries, number of tourists from BSR, share of international tourists from BSR in the number of tourists from ESPON countries (in BSR Belarus and Russia are not included)

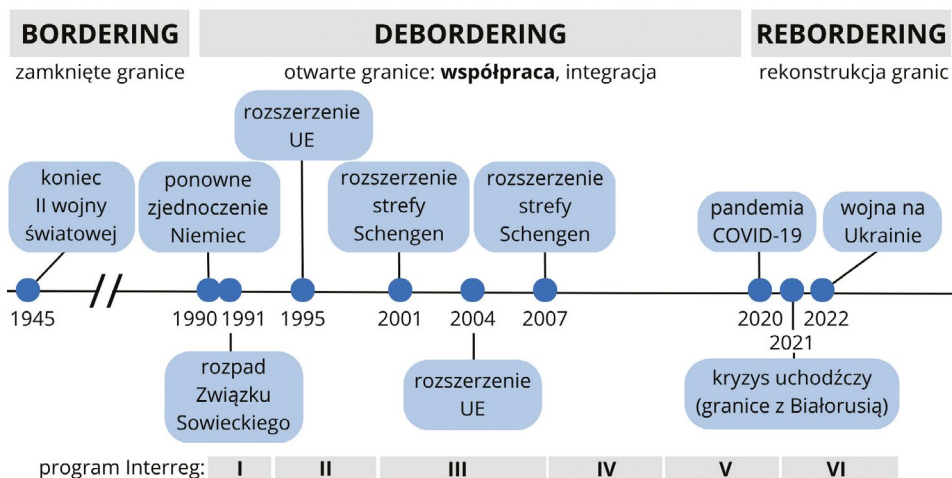
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ESPON (2022).

programu Interreg IV w RMB. Następnie omówiono charakterystyki beneficjentów wybranych projektów, partnerów wiodących, współpracy i przestrzennej różnorodności tematów tejszej współpracy. W rozdziale poświęconym wnioskowi omówiono czynniki, które mają wpływ na współpracę, m.in. zaobserwowano istotne różnice pomiędzy zachodnią i wschodnią częścią regionu, a także zasugerowano możliwe nowe pytania badawcze oraz dalsze kierunki badań, aby kompleksowo zrozumieć przestrzenne cechy transgranicznej współpracy turystycznej w regionie Morza Bałtyckiego.

Zmienność granic (konceptcja *bordering – debordering – rebordering*) a kształtowanie się transgranicznej przestrzeni turystycznej

Konceptcja *bordering – debordering – rebordering* sugeruje złożony proces ewolucyjny, w którym granice międzynarodowe są nieustalone i nieustannie podlegają zmianom, co ma istotne implikacje dla współpracy. Faza *bordering* oznacza sytuację, w której granice są zamknięte, w fazie *debordering* występuje otwarcie granic i współpraca, a w fazie *rebordering* ponowne zamknięcie granic – ich rekonstrukcja (ryc. 2).

Wsparcie finansowe współpracy transgranicznej można śledzić dopiero od początku lat 90. kiedy rozpoczęła się formalna zinstytucjonalizowana integracja. Jest ona zależna od bardzo wielu zjawisk, z których jednym z podstawowych jest funkcjonowanie i zmienność samych granic politycznych. Zgodnie z koncepcją *bordering – debordering – rebordering* (zapropozowaną dla turystyki m.in. przez autorów Więckowski i Timothy, 2021), właśnie w procesie *debordering*, który w RMB nastąpił w latach 90., suwerenne państwa zmniejszają swoją izolację poprzez większą współpracę z innymi państwami i otwieranie się na procesy integracji (Yndigegn, 2011) oraz globalizacji (Albert i Brock, 2000; Newman, 2006). Chociaż Morze Bałtyckie już od wczesnego średniowiecza było obszarem intensyw-

Ryc. 2. Koncepcja *bordering – debordering – rebordering* i współpraca w ramach programu Interreg w RMB
The concept of bordering – debordering – rebordering and Interreg cooperation in the BSR
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Więckowski i Timothy (2021).

nych kontaktów politycznych, gospodarczych i kulturalnych, po II wojnie światowej nastąpiło osłabienie więzi gospodarczych w regionie, co było spowodowane nowym podziałem geopolitycznym świata na tzw. blok wschodni i blok zachodni. Kontakty dwóch bloków państw ograniczały się prawie jedynie do kwestii ekologicznych i to nie zawsze ukierunkowanych na ich pozytywne rozwiązywanie (Cerić, 2019). W latach 1945-1989 w RMB można obserwować proces *bordering* w którym współpraca pomiędzy państwami RMB, zwłaszcza tym pomiędzy stronami bloków, nie istniała (Palmowski, 2011).

Przemiany geopolityczne w latach 1989-1991 miały olbrzymie konsekwencje dla całego RMB, w którym stopniowo zaczęła się faza *debordering*. W 1990 r. Niemiecka Republika Demokratyczna przystąpiła do Republiki Federalnej Niemiec, tworząc zjednoczone Niemcy, rok później rozpadł się Związek Sowiecki, a w konsekwencji w RMB powstały: Estonia, Litwa i Łotwa – nowi członkowie ONZ. W 1995 r. doszło do rozszerzenia UE na Finlandię oraz Szwecję, a w 2001 r. te dwa państwa wraz z Danią i Norwegią weszły do Strefy Schengen, w której zniesiono kontrole graniczne na granicach wewnętrznych państw członkowskich. Po dalszym rozszerzeniu Unii w 2004 r. jej członkami w RMB stały się: Estonia, Litwa, Łotwa i Polska, które 3 lata później weszły do Strefy Schengen. Chociaż już w połowie lat 90. istniały setki inicjatyw, programów i organizacji promujących współpracę w regionie Morza Bałtyckiego (Stålvant i Westermann, 1996), proces *debordering* w kontekście otwarcia granic pomiędzy państwami RMB skończył się w 2007 r., kiedy za zamkniętymi granicami w regionie pozostały tylko Białoruś i Rosja. Inne procesy *debordering* nadal trwają, np. te w ramach zacieśniania współpracy pomiędzy krajami UE i Norwegią, a jednocześnie nastąpiło wzmocnienie granic zewnętrznych UE (Stetter, 2005; Rumford, 2006; Yndigegn, 2011), czyli rozpoczęcie procesu *rebordering*. Wraz z otwarciem wewnętrznych granic UE regiony transgraniczne stały się przestrzeniami komunikacji, współpracy, interakcji i wspólnego rozwoju w wielu obszarach, w tym w zakresie ochrony przyrody, infrastruktury, gospodarki, współpracy kulturalnej i marketingu turystycznego (Timothy, 2019; Adie i Amore, 2020; Boonchai i Freathy, 2020; Więckowski i Timothy, 2021; Sohn, 2022; Więckowski, 2023). Na obszarach pozbawionych granic turystyka może łatwiej wspierać tworzenie transgranicznej tożsamości regionalnej i budowanie wizerunku (Prokkola, 2008), a także wzmocniać ochronę i promocję dziedzictwa (Prokkola i Lois, 2016; Tintëra et al., 2018).

Faza *rebordering* według koncepcji wskazuje na zapewnienie kontroli i rekonstrukcję granic wraz z powrotem polityk i praktyk związanych z granicami (Herzog i Sohn, 2019). Su i Li (2021) stwierdzili, że w razie wyzwań w zakresie bezpieczeństwa, które zagrażają stabilności społecznej, politycznej i gospodarczej, państwo może aktywować *rebordering* w celu zintensyfikowania kontroli granicznych, a czasem nawet zaprzestania turystyki transgranicznej. Pomiędzy częścią państw RMB niedawno można było obserwować ograniczenia w przekraczaniu granic oraz wznoszenie prowizorycznych blokad i przejść granicznych jako próbę powstrzymania pandemii COVID-19 w 2020 i 2021 roku, spowolnienia nielegalnej imigracji osób z Afryki i Azji przez granice Białorusi na Litwę, Łotwę i do Polski oraz reakcją państw UE i Norwegii na inwazję Rosji i jej sojusznika – Białoruś.

Granica państwa w sprzyjających okolicznościach może być granicą, która łącząc, daje nowe impulsy do współpracy (Timothy i Saarinen, 2013). Tworzenie przestrzeni transgranicznej wynika z połączenia potencjału – zarówno podobieństw, jak i różnic. Wyróżnia się cztery kategorie atrakcyjności pogranicza: (1) peryferyjność (reprezentująca potencjalne zasoby przyrodnicze i kulturowe), (2) różnice (dotyczące głównie zakupów przygranicznych

i kontrastów kulturowych), (3) sama granica (możliwość faktycznego przekroczenia granicy albo obecność określonych znaków granicznych, zabytków lub infrastruktury) i (4) przestrzeń transgraniczna jako nowo tworzone przestrzenie turystyczne (Więckowski, 2023). Każda z kategorii jest istotna, a dla celu niniejszego artykułu w szczególności ostatnia, czyli *turystyczna przestrzeń transgraniczna*. Celem współpracy transgranicznej jest kształtowanie się dobrego sąsiedztwa, pokonywanie negatywnych aspektów peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych oraz wykorzystanie szans rozwojowych wynikających z bliskości sąsiedniego kraju – efekt synergii (Więckowski, 2019). Jest ona oparta na kilku procesach: erozji granic (niwelowaniu barier), wzroście przepływów, wzroście liczby pracowników transgranicznych oraz tworzeniu transgranicznych jednostek terytorialnych. Integracja może zachodzić na wielu płaszczyznach, do których można zaliczyć integrację: polityczną, gospodarczą, społeczną i przestrzenną (Cornett i Snickars, 2002).

Turystyczna przestrzeń transgraniczna powstaje dzięki terytorialnej integracji obszarów oddzielonych granicą, a do integracji prowadzi współpraca interesariuszy, która zakłada likwidowanie granicy (Gorzym-Wilkowski, 2005), zmiękczenie granicy (Vitale, 2011) i jej bariery oraz wzmacnianie więzi przekraczających granicę (Więckowski, 2010). Dlatego badanie współpracy interesariuszów jest bardzo istotne do zrozumienia, w jaki sposób kreuje się przestrzeń transgraniczna. W najnowszych badaniach podkreślana jest specyfika kreowania nowej integracji instytucjonalnej (Doźbłasz, 2017) oraz transgranicznego zarządzania sieciowego (Blasco et al., 2014; Stoffelen i Vanneste, 2017) i marketingu. Doźbłasz (2017) podkreśla znaczenie analiz sieciowych ukazujących nową specyfikę granicy jako osi współpracy opartej na sieciach powiązań pomiędzy różnymi aktorami.

W ramach procesów integracji regiony sąsiadujące z granicami przechodzą kolejno etapy funkcjonowania jako regiony przygraniczne: izolowane, koegzystujące, współpracujące, zintegrowane (Martinez, 1994). Etapami procesu integracji są: całkowity brak stosunków, faza wymiany informacji, uzgodnienia, współpraca, harmonizacja, integracja (Ricq, 2006). Wróblewski (2017) na przykładzie współpracy polsko-niemieckiej zaproponował pięciostopniowy model integracji, do którego zalicza następujące etapy funkcjonowania regionów przygranicznych: zamknięte, przejściowe, otwarte, zintegrowane oraz region transgraniczny. Z kolei Więckowski i Cerić (2016) już z uwzględnieniem granic morskich zaproponowali czterostopniowy model integracji turystycznej: przestrzeń rozdzielona, przestrzeń koegzystująca, przestrzeń otwarta i przestrzeń zintegrowana.

Metody badawcze

Obszar badań obejmuje terytorium wsparcia unijnego programu Interreg IV B Regionu Morza Bałtyckiego w latach 2007-2013, co pokrywa się z obszarem planowania przestrzennego w ramach programu *Wizje i strategie wokół Bałtyku – VASAB* oraz z zaproponowanym przez Klemesheva et al. (2017) rozszerzonym regionem Morza Bałtyckiego. Zdefiniowany w ten sposób Region Morza Bałtyckiego obejmuje całe terytoria 9 państw: Białorusi, Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Norwegii, Polski i Szwecji oraz części dwóch kolejnych państw położonych nad Morzem Bałtyckim: Niemiec i Rosji.

W tym badaniu zastosowano przede wszystkim metody ilościowe. Do bazowego ukazania przestrzeni turystycznej oraz lokalizacji projektów i beneficjentów wykorzystano metody analiz przestrzennych w GIS, tj.: metody podstawowe, metody topologiczne, metody

kartometryczne oraz operacje na tabelach atrybutowych, które obejmują także metody analizy rozkładu przestrzennego (Żyszkowska, 2003). W niniejszym badaniu, przy zastosowaniu topologicznych metod GIS, wykonano analizę przestrzenną – wyznaczono zależności ilościowe oraz regiony intensywniejszej współpracy, rozpoznano wzorce przestrzenne. Pomiar kartometryczny w GIS posłużył do obliczenia zagęszczenia partnerów według jednostek administracyjnych w obrębie badanego obszaru, a także do obliczenia odległości pomiędzy partnerami współpracującymi ze sobą przy projektach turystycznych. Metody analizy rozkładu przestrzennego wskazują na istniejące prawidłowości układu przestrzennego, a w pracy posłużyły do wyznaczenia położenia środka ciężkości obserwowanego zjawiska.

Do analizy liczby projektów, beneficjentów, budżetów i tematów współpracy oraz do analizy ruchu turystycznego w jednostkach administracyjnych na badanym obszarze wykorzystano metody statystyczne, w tym miary położenia, miary zmienności, miary asymetrii oraz metody korelacji. Miary położenia wskazują, wokół jakich wartości skupia się rozkład analizowanych zmiennych (Jażdżewska, 2013); w pracy wykorzystano średnią arytmetyczną oraz medianę, tj. miary, które opisują poziom wartości badanych cech z innego punktu widzenia (Zajęc, 1994). Z metod statystycznych wykorzystano miary zmienności, często nazywane także miarami rozproszenia bądź dyspersji. Badanie asymetrii (skośności) wykorzystano w celu obliczenia odchylenia rozkładu badanej cechy, np. oddalenia współpracujących partnerów od rozkładu symetrycznego względem ich średniej arytmetycznej, co jest równoznaczne z niesymetrycznym rozłożeniem jednostek statystycznych. Współczynnik korelacji został wykorzystany do badania zależności liczby beneficjentów od liczby mieszkańców miast.

Niestety nie istnieje żadna jednolita baza danych o projektach i ich beneficjentach, dlatego też analiza treści dokumentów projektowych (raportów, studiów i in.) pełniła kluczową rolę w badaniu. Zgromadzone informacje uporządkowano według grup działań ogólnych (np. które z projektów można określić jako turystyczne) oraz grup działań szczegółowych w ramach współpracy w projektach dotyczących rozwoju turystyki.

W pracy korzystano z informacji zgromadzonych ze źródeł zewnętrznych: raportów z projektów Interreg IV w regionie Morza Bałtyckiego dofinansowanych ze środków unijnych oraz europejskich (EUROSTAT) i ogólnostatystycznych danych (UNWTO). W artykule wykorzystano dane projektu ESPON IRIE dotyczące przepływów turystycznych pomiędzy regionami NUTS2.

Każde badanie ma swoje ograniczenia, które stanowią słabości badania i oparte są na czynnikach, na które badacz często nie ma wpływu (Creswell, 2014). Przede wszystkim Autor niniejszego artykułu ma świadomość, że współpraca międzynarodowa w dziedzinie turystyki w regionie Morza Bałtyckiego nie ogranicza się jedynie do projektów współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach programów Interreg, a zwłaszcza tylko do jednego z okresów obowiązywania programu (2007-2013). Niemniej, przeprowadzone badania obejmują wszystkie trzy poziomy współpracy międzynarodowej realizowanej w ramach wspomnianego programu i okresu, co jest rzadkością w dotychczas opublikowanych pracach naukowych na ten temat. Okres implementacji programu wybrano celowo ze względu na fakt, iż jest to pierwszy okres dofinansowania projektów po zniesieniu granic w niemal całym regionie; po 2007 r. spośród krajów RMB tylko Białoruś i Rosja pozostały poza strefą Schengen. Badania współpracy w ramach Interreg IV (2007-2013) stanowią szersze badania Autora w ramach projektu naukowego, który m.in.

obejmuje badanie efektów tej współpracy po upływie co najmniej 5 lat od zakończenia programu. Z tego powodu późniejsza edycja programu Interreg (V), kończąca się w 2020 r., nie została brana pod uwagę.

Kolejne istotne ograniczenie dotyczy pozyskanych danych. Dane dotyczące budżetów niektórych beneficjentów projektów nie zawsze były kompletne i konieczne było wprowadzenie szacunków. Budżety ogólne były dostępne dla każdego z projektów, natomiast w niektórych przypadkach brakowało danych szczegółowych, np. wysokości budżetów poszczególnych partnerów. W przypadku projektów, gdzie znany był budżet partnera wiodącego, brakowało zaś danych dotyczących budżetów innych beneficjentów, brakujące kwoty wyliczono jako średnie arytmetyczne całego budżetu projektu, który pozostał po jego rozdzieleniu beneficjentom, dla których wysokość budżetu była znana. Obliczeń dokonano według wzoru:

$$B_j = \frac{B_{total} - \sum_{i=1}^n B_i}{m-n}$$

gdzie:

B_j – budżet alokowany do beneficjenta $j \in \langle 1; m-n \rangle$,

B_{total} – całkowity budżet projektu,

i – indeks beneficjenta o znanym budżecie B_i ,

n – liczba beneficjentów projektu o znanym budżecie,

m – liczba wszystkich beneficjentów projektu.

W przypadku gdy były dostępne tylko dane całkowitego budżetu projektu, na podstawie średniego udziału w budżecie projektowym partnera wiodącego, który został przeliczony na podstawie projektów, w których te dane były dostępne, taki udział w kwocie bezwzględnej był przypisywany partnerowi wiodącemu. Natomiast, pozostałym partnerom przypisano jako wartość budżetu kwotę uzyskana poprzez podzielenie pozostałej kwoty budżetu przez liczbę beneficjentów z wyłączeniem partnera wiodącego. Aby oszacowanie było jak najbardziej realistyczne, obliczenie średniego udziału partnera wiodącego na podstawie znanych budżetów różniło się pomiędzy poszczególnymi poziomami programu Interreg – A, B i C. Budżet beneficjenta j będącego liderem projektu lub beneficjenta k niebędącego liderem projektu, na podstawie nieznanego podziału budżetu projektu p został obliczony przy wykorzystaniu następujących wzorów:

$$B_{j,p} = B_{total,p} \frac{\sum_{l=1}^{l_r} \frac{B_{lider,l}}{B_{total,l}}}{l_r}$$

oraz

$$B_{k,p} = B_{total,p} \times \frac{\left(1 - \frac{\sum_{l=1}^{l_r} \frac{B_{lider,l}}{B_{total,l}}}{l_r} \right)}{m_p - 1}$$

gdzie:

$B_{j,p}$ – budżet alokowany do lidera projektu p ,

$B_{k,p}$ – budżet alokowany do beneficjenta niebędącego liderem projektu p ,

$B_{total,p}$ – całkowity budżet projektu p ,

T – typ projektu p ,

l – indeks projektu typu $T \in \{A; B; C\}$ o znanym udziale lidera w budżecie,

l_T – liczba projektów l typu $T \in \{A; B; C\}$,

$B_{lider,l}$ – budżet lidera projektu l ,

$B_{total,l}$ – całkowity budżet projektu l ,

m_p – liczba wszystkich beneficjentów projektu p .

Projekty turystyczne we wszystkich programach Interreg IV w RMB

W regionie Morza Bałtyckiego program dofinansowania Interreg IV obejmował 13 programów Interreg A, jeden program Interreg B oraz jeden program Interreg C. Ze względu na fakt, że badanie jest ukierunkowane na współpracę międzynarodową przez granice morskie pomiędzy państwami RMB, trzy programy Interreg A zostały wyłączone z dalszych prac. Za pomocą analizy treści opisów projektów oraz analizy kartograficznej wybrane zostały projekty powiązane z turystyką, w tym projekty, w których współpraca pomiędzy beneficjentami wymaga przekraczania granic morskich. Ostatecznie do badania wybrano 89 projektów bezpośrednio związanych z turystyką transgraniczną przekraczającą granice morskie, w tym 71 z Interreg A, 12 z Interreg B oraz 6 z Interreg C (tab. 1).

Biorąc pod uwagę udział projektów turystycznych we wszystkich projektach, wyróżniają się następujące regiony programu Interreg IV A: *Fehmarnbelt* oraz *Południowy Bałtyk*, gdzie co piąty projekt wiązał się z zagraniczną współpracą poprzez granice morskie w dziedzinie turystyki. Z drugiej strony takiej współpracy nie odnotowano w programie *Łotwa-Litwa*, była ona znikoma w programie *Północ* (0,9%) oraz słaba w regionie Syddanmark-Schleswig-K.E.R.N. (2,8%), *Europa* (2,9%), *Meckelnburg-Vorpommern-Zachodniopomorskie* (4,3%) oraz *Estonia-Łotwa* (4,5%). Uzyskane wyniki potwierdziły przypuszczenia, że obszary programów Interreg o najmniejszym udziale projektów turystycznych, w których współpraca przekracza granice morskie, są jednocześnie obszarami z relatywnie krótką granicą morską pomiędzy państwami, która są objęte programem. Tak np. w programie *Łotwa-Litwa* wyróżniono aż 9 projektów turystycznych, ale w żadnym z nich partnerzy nie są oddzieleni granicami morskimi, więc współpraca nie jest realizowana poprzez morze, a zatem zgodnie z przyjętą metodyką badawczą nie jest przedmiotem tego badania. W programie *Północ* stosunek ten wynosi 9 do 1, w programie *Meckelnburg-Vorpommern-Zachodniopomorskie* 18 do 3, a w programie *Estonia-Łotwa* 12 do 3. Podobna sytuacja jest z udziałem budżetów projektów turystycznych we wszystkich projektach poszczególnych programów Interreg w RMB, z tym, że można zaobserwować, iż ich budżet jest ogólnie większy niż innych projektów programu Interreg, ponieważ liczba projektów turystycznych we wszystkich projektach Interreg w RMB stanowi 7,7%, a ich budżet to 9%. Największą liczbę projektów (17) i beneficjentów (247), jak również największy budżet (prawie 39 mln euro), odnotował program Interreg IV *Öresund-Kattegat-Skagerrak*. W sumie w 89 projektach turystycznych programu Interreg IV w RMB współpracowało 834 beneficjentów, a ich całkowity budżet wyniósł prawie 150 mln euro.

Tabela 1. Projekty w regionie Morza Bałtyckiego współfinansowane z programu Interreg IV Projects in the Baltic Sea region co-financed by the Interreg IV program

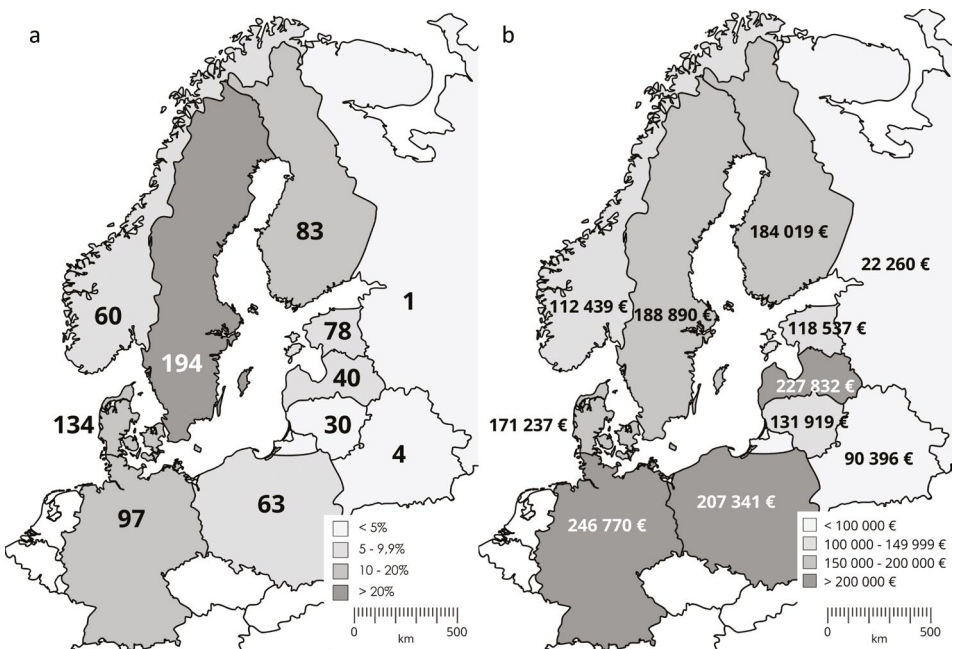
	wszystkie projekty		liczba analizy treści				projekty turystyczne			
			całkowity budżet		liczba		przekraczające granice morskie		liczba beneficjentów	
			nr	w euro	nr	nr	liczba	udział	całkowity budżet	nr
IV-A	64	56 082 731	12	9	14,1	6 202 098	11,1	23		
Botnia Atlantica										
Środkowy Bałtyk	122	127 794 765	16	15	12,3	17 425 771	13,6	114		
Estonia – Łotwa	67	49 051 029	12	3	4,5	4 584 958	9,3	13		
Fehmarnbeltregion	32	26 040 089	7	7	21,9	6 945 956	26,7	35		
Łotwa – Litwa	129	88 606 112	9	0	0,0	0	0,0	0		
Mecklenburg – Vorpommern – Zachodniopomorskie	69	151 196 715	18	3	4,3	8 563 430	5,7	8		
Północ	112	66 151 976	9	1	0,9	1 075 940	1,6	12		
Öresund – Kattegat – Skagerrak	128	257 403 874	17	17	13,3	38 778 090	15,1	247		
Południowy Bałtyk	68	69 951 812	14	14	20,6	18 429 074	26,3	102		
Syddanmark – Schleswig – K.E.R.N.	72	64 562 966	4	2	2,8	1 363 308	2,1	11		
IV-B	90	278 348 116	12	12	13,3	34 215 060	12,3	193		
Region Morza Bałtyckiego										
IV-C	204	409 713 008	18	6	2,9	11 237 261	2,7	76		
Europa										
razem	1 157	1 644 903 192	148	89	7,7	148 820 946	9,0	834		

Opracowanie własne na podstawie: Interreg Botnia-Atlantica (2020); Interreg Central Baltic (2020); Interreg Estonia-Latvia (2020); Interreg Fehmarnbeltregion (2020); Interreg Latvia-Lithuania (2020); Interreg Mecklenburg-Vorpommern-Brandenburg-Poland (2020); Interreg Nord (2020); Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak (2020); Interreg South Baltic (2020); Interreg Syddanmark-Schleswig-K E R N (2020); Interreg Baltic Sea Region (2020); Interreg Europe (2020); Keep EU (2020).

Beneficjenci projektów turystycznych programów Interreg IV

Beneficjentów projektów, którzy współpracowali na rzecz turystyki w RMB, można znaleźć także poza krajami objętym badaniem – dotyczy to przede wszystkim beneficjentów programu Interreg *Europa*. Owi beneficjenci (łącznie było ich 50) zostali wykluczeni z dalszych analiz. Podsumowując, badaniem zostało objętych 784 beneficjentów z RMB współpracujących w 89 projektach turystycznych. Najwięcej beneficjentów odnotowano w Szwecji – 194, co stanowi 24,7% wszystkich beneficjentów badanych projektów (ryc. 3a). Wraz z beneficjentami z Danii (134 podmioty, 17,1%) oraz Niemiec (97, 12,4%), beneficjenci z tych trzech krajów stanowią ponad połowę (54,2%) wszystkich beneficjentów projektów turystycznych w regionie. Najmniej beneficjentów odnotowały wschodnie kraje poza Unią Europejską – Rosja (1) i Białoruś (4) oraz kraje bałtyckie Litwa (30) i Łotwa (40).

Udział budżetów beneficjentów według krajów jest relatywnie podobny do udziału liczby beneficjentów według krajów. Jednakże średni budżet na beneficjenta w państwach RMB znacząco się różni: od 22 260 euro na beneficjenta w Rosji do 246 770 euro w Niemczech, co oznacza ponad 11-krotną różnicę (ryc. 3b). Średni budżet na beneficjenta w projektach turystycznych w RMB wynosił 180 242 euro, natomiast mediana wyniosła dwie trzecie tej kwoty, tj. 120 885 euro.

Ryc. 3. Beneficjenci projektów turystycznych w państwach RMB: a) liczba i udział, b) średni budżet na beneficjenta

Beneficiaries of tourism projects in RMB countries: a) number and share, b) average budget per beneficiary

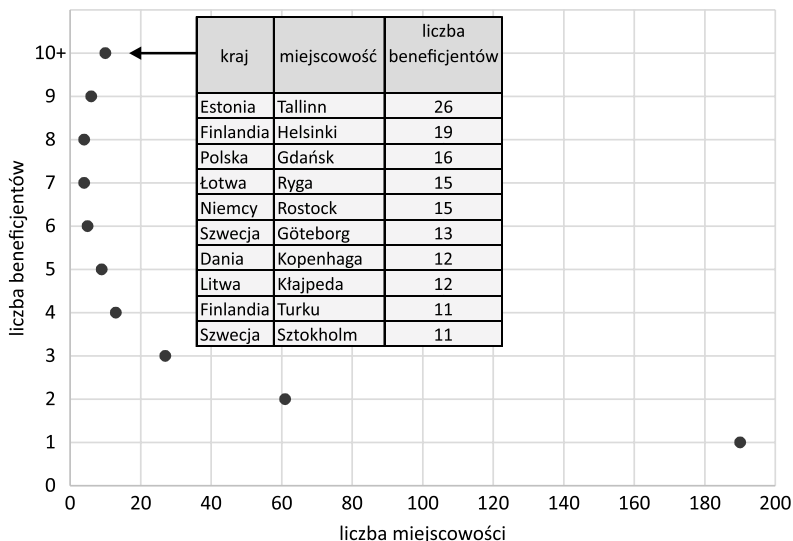
Opracowanie własne na podstawie: Interreg Botnia-Atlantica (2020); Interreg Central Baltic (2020); Interreg Estonia-Latvia (2020); Interreg Fehmarnbeltregion (2020); Interreg Mecklenburg-Vorpommern-Brandenburg-Poland (2020); Interreg Nord (2020); Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak (2020); Interreg South Baltic (2020); Interreg Syddanmark-Schleswig-K E R N (2020); Interreg Baltic Sea Region (2020); Interreg Europe (2020); Keep EU (2020).

Beneficjenci są zlokalizowani w 330 jednostkach osadniczych w regionie, co daje średnio 2,4 beneficjenta na jedną jednostkę. Jednak mediana o wartości 1 wskazuje, że w większości tych miast – aż w 190, był zlokalizowany tylko jeden beneficjent, a w kolejnych 61 miastach było po dwóch beneficjentów. Warto podkreślić, że wraz ze wzrostem liczby beneficjentów w jednej jednostce osadniczej liczba takich miast maleje aż do uzyskania wyniku 8 beneficjentów na miasto, a następnie rejestruje się ponowny wzrost liczby beneficjentów (ryc. 4). Najwięcej beneficjentów zlokalizowano w stolicy Estonii – 26, a w dziesiątce miast liczących 10 i więcej beneficjentów znalazły się jeszcze 4 stolice: Helsinki, Ryga, Kopenhaga i Sztokholm oraz 5 innych większych miast położonych na wybrzeżu Morza Bałtyckiego.

Średnio 41,8% beneficjentów (328) ma siedzibę w miastach RMB, które liczą ponad 100 tys. mieszkańców (jest 67 miast, w których znajduje się chociaż jedna siedziba beneficjenta). Jednak udział beneficjentów w tych miastach różni się w poszczególnych państwach RMB (największy jest w Rosji i na Białorusi, a najmniejszy w Danii; ryc. 5).

Beneficjenci projektów turystycznych znajdują się w każdym państwie położonym nad Bałtykiem, jednak istnieje duże zróżnicowanie w ich wewnętrznym rozmieszczeniu. Ogólnie można wskazać, że większość beneficjentów ma siedziby w miastach położonych na samym wybrzeżu, co wskazuje także analiza koncentracji partnerów przy uwzględnieniu liczby beneficjentów w promieniu 100 km (ryc. 6).

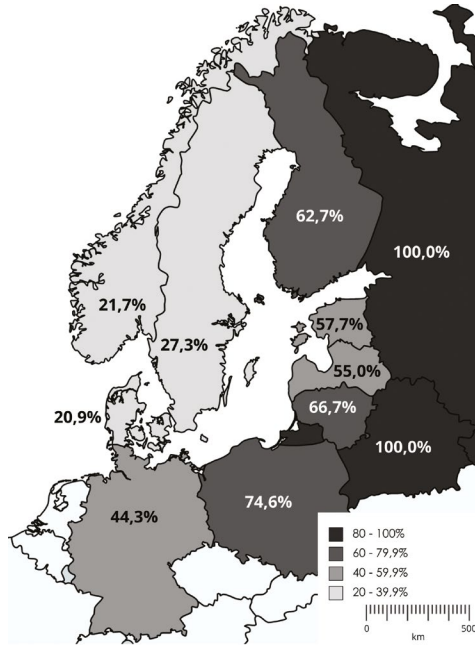
Można zaobserwować trzy duże koncentracje beneficjentów: dwie znajdują się w zachodniej części regionu: (1) wąskie cieśniny duńskie – Sund, Wielki Belt i Mały Belt (zachodnie wybrzeże Szwecji, wybrzeże Danii i północne Niemcy), (2) wybrzeże cieśniny Kattegat i częściowo cieśniny Skagerrak (Szwecja – Dania – Norwegia) oraz jedna (3) na wybrzeżu Zatoki Fińskiej i Morza Archipelagowego – akwenu Morza Bałtyckiego zlokalizowanego na południowy zachód od Turku.

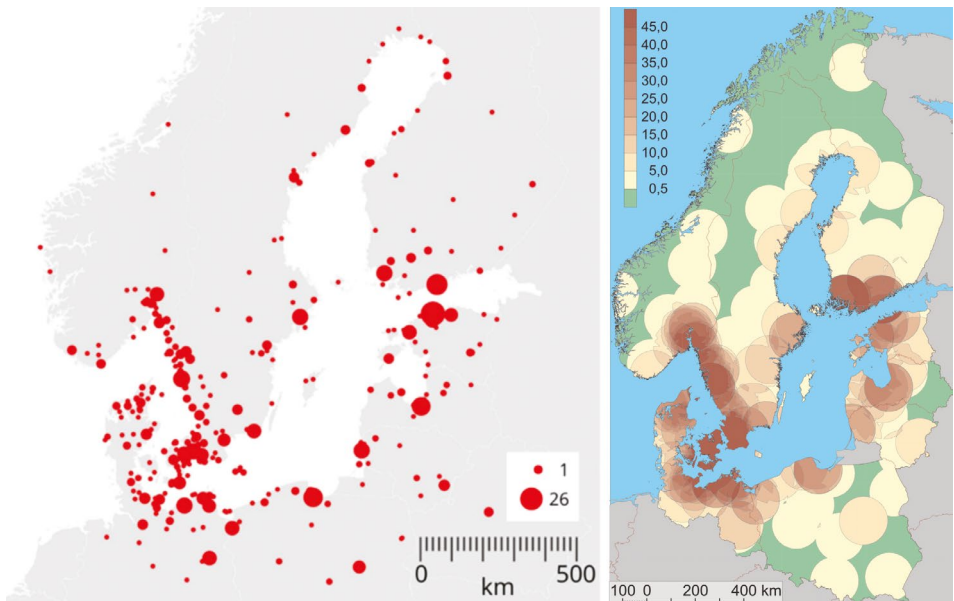
Ryc. 4. Liczba beneficjentów projektów turystycznych w miejscowościach RMB

Location of beneficiaries of tourism projects in BSR places

Źródło: jak w ryc. 3.

Ryc. 5. Udział beneficjentów z miast liczących powyżej 100 tys. mieszkańców
Shares of beneficiaries based in cities with more than 100 thousand inhabitants
 Źródło: jak w ryc. 3.

Ryc. 6. Szczegółowa lokalizacja beneficjentów projektów turystycznych oraz ich koncentracja w RMB
Location and concentration of tourism projects beneficiaries in BSR
 Źródło: jak w ryc. 3.

Partnerzy wiodący projektów turystycznych realizowanych w ramach programów Interreg IV w RMB

Zgodnie z zasadami programu Interreg, partnerzy spoza Unii Europejskiej (w przypadku RMB są to: Białoruś, Norwegia i Rosja) nie mogą pełnić roli partnera wiodącego w projekcie. W związku z tym w pozostałych krajach można zaobserwować większy udział budżetów partnerów wiodących w ogólnym budżecie beneficjentów od udziału liczby partnerów wiodących w ogólnej liczbie beneficjentów. Analiza wykazała, że średni budżet partnera wiodącego w projektach turystycznych Interreg IV RMB wyniósł 389 716 euro, widoczne są natomiast duże przestrzenne nierówności: na Litwie średni budżet wyniósł 34 875 euro, w Niemczech natomiast 537 303 euro. Mediana średniego budżetu partnera wiodącego wyniosła 452 464 euro. Pomiedzy państwami RMB istnieją jednak różnice, gdzie udział budżetów partnerów wiodących jest trzykrotnie większy od ich liczby (Dania) lub 2,5-krotnie większy (Szwecja). Natomiast udział partnerów wiodących wśród beneficjentów z Litwy jest 3,8-krotnie większy od udziału budżetów partnerów wiodących w tym państwie w podziale na wszystkich partnerów wiodących w regionie (tab. 2).

Tabela 2. Projekty w regionie Morza Bałtyckiego współfinansowane z programu Interreg IV
Projects in the Baltic Sea region co-financed by the Interreg IV program

kraj	beneficjenci			budżety		
	wszyscy beneficjenci	partnerzy wiodący	udział liczby partnerów wiodących w ogólnej liczbie beneficjentów	wszyscy beneficjenci	partnerzy wiodący	udział budżetu partnerów wiodących w ogólnym budżecie beneficjentów
	nr	nr	%	euro	euro	%
Białoruś	4	0	0,0	361 542	0	0,0
Dania	134	15	11,2	22 945 813	7 718 949	33,6
Estonia	78	6	7,7	9 245 924	1 595 318	17,3
Finlandia	83	14	16,9	15 273 585	5 114 943	33,5
Litwa	30	1	3,3	3 957 573	34 875	0,9
Łotwa	40	5	12,5	9 113 290	2 359 969	25,9
Niemcy	97	19	19,6	23 936 661	10 208 760	42,6
Norwegia	60	0	0,0	6 746 353	0	0,0
Polska	63	6	9,5	13 062 481	2 333 172	17,9
Rosja	1	0	0,0	22 260	0	0,0
Szwecja	194	21	10,8	36 644 614	9 998 375	27,3
razem	784	87	11,1	141 310 096	39 364 361	27,9

* Liczba partnerów wiodących jest o dwóch partnerów mniejsza niż wskazywana wcześniej liczba projektów turystycznych w RMB, ponieważ dwa projekty turystyczne RMB mają siedzibę poza RMB

Źródło: jak w ryc. 3.

Współpraca beneficjentów projektów turystycznych programów Interreg IV w RMB

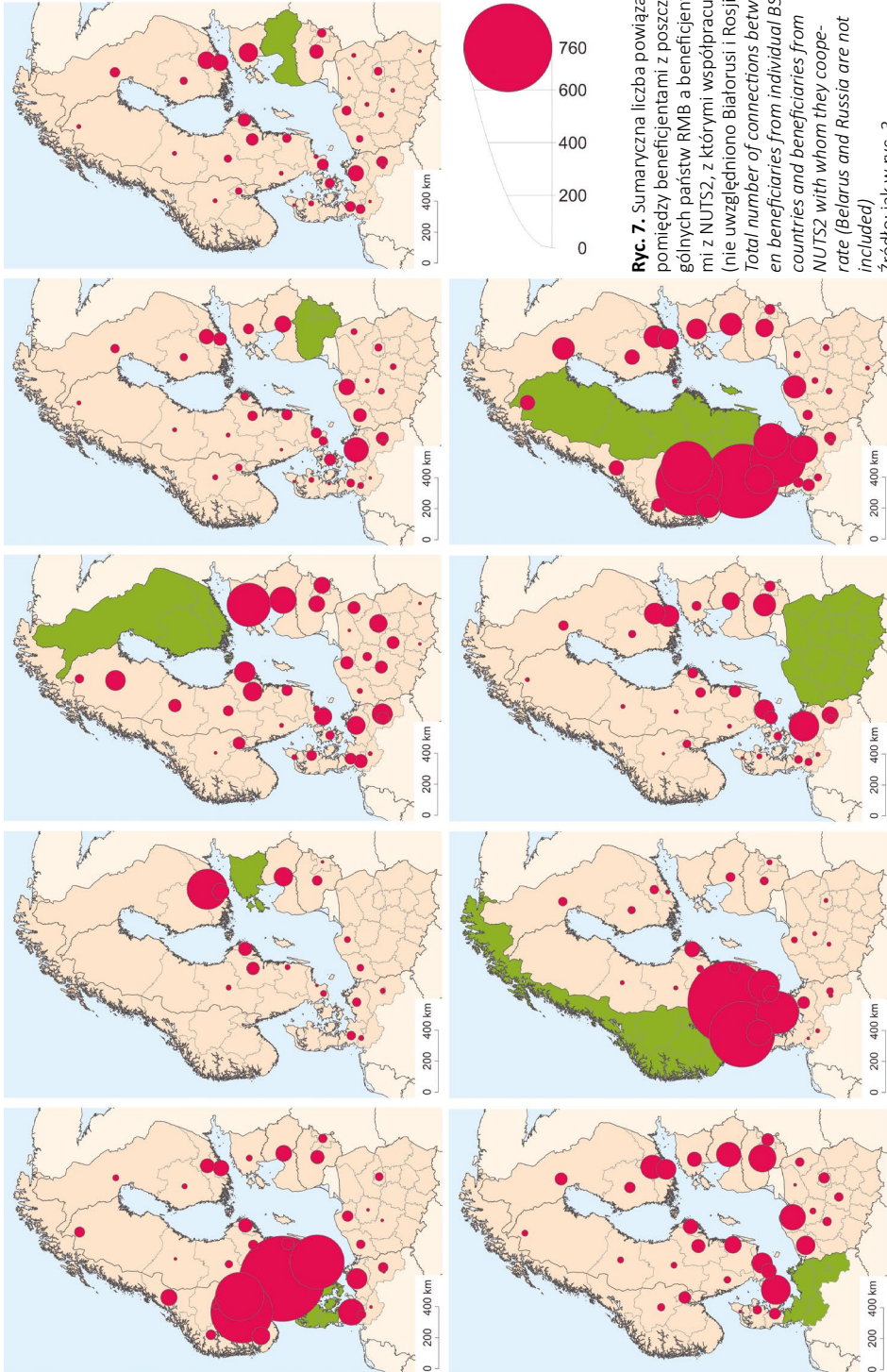
W celu zbadania współpracy w RMB, dokonano agregacji beneficjentów do poziomu NUTS2, a następnie przeanalizowano ich powiązania w obrębie danego państwa z poszczególnymi regionami NUTS2 w innych państwach RMB (z wyjątkiem Białorusi i Rosji). Chociaż analiza wykazała, że kierunki powiązań projektowych są różne, można wskazać, iż regiony, które realizują wiele projektów nie współpracują z każdym regionem, tylko mają swoją specyfikę powiązań. Dużą część powiązań stanowią relacje partnerów z wybrzeży cieśnin duńskich, gdzie beneficjenci projektów turystycznych tworzą odrębny, niemal hermetyczny system relacji, tylko w niewielkim stopniu powiązany z innymi częściami regionu (ryc. 7).

Rolę zwornika tych systemów powiązań wydają się pełnić przede wszystkim Szwecja, a dla Danii także Niemcy. W nieco mniejszym stopniu zauważalna jest także intensywna współpraca partnerów, których siedziby znajdują się na wybrzeżu Zatoki Fińskiej i Zatoki Ryskiej. Beneficjenci z Norwegii, Danii i Szwecji tworzą stosunkowo mały odsetek powiązań z beneficjentami ze wschodniej części regionu (ryc. 8). Przeprowadzone analizy wykazały, iż wśród beneficjentów z zachodniej części regionu tylko beneficjenci z Niemiec stosunkowo intensywnie współpracują zarówno z partnerami z Danii i Szwecji, jak i z partnerami ze wschodniej części RMB.

W przypadku liczby powiązań pomiędzy partnerami w ramach współpracy w zakresie turystyki na wynik wpływają przynajmniej trzy główne uwarunkowania. Po pierwsze, zgodnie z ogólną prawidłowością, że odległość ogranicza siłę zachodzących interakcji, zauważyć można bardzo wyraźny spadek liczby par partnerów wraz z odległością. W przypadku bliższego położenia siedzib partnerów istnieje większe prawdopodobieństwo zaistnienia pewnych relacji nieformalnych czy doświadczenia wcześniejszej współpracy między partnerami. W przypadku mniejszej odległości, większa jest także szansa istnienia bliskości historyczno-kulturowej i językowej między partnerami, która niewątpliwie sprzyja zacieśnianiu współpracy. W przypadku współpracy w ramach projektów międzynarodowych należy jednak przede wszystkim zauważyć, że w przypadku mniejszej odległości między partnerami, czyli ich lokalizacji w ramach jednego obszaru, zwiększa się także prawdopodobieństwo istnienia wspólnych problemów do rozwiązania (a zatem: celów projektowych), wynikających ze specyfiki dzielonego terytorium.

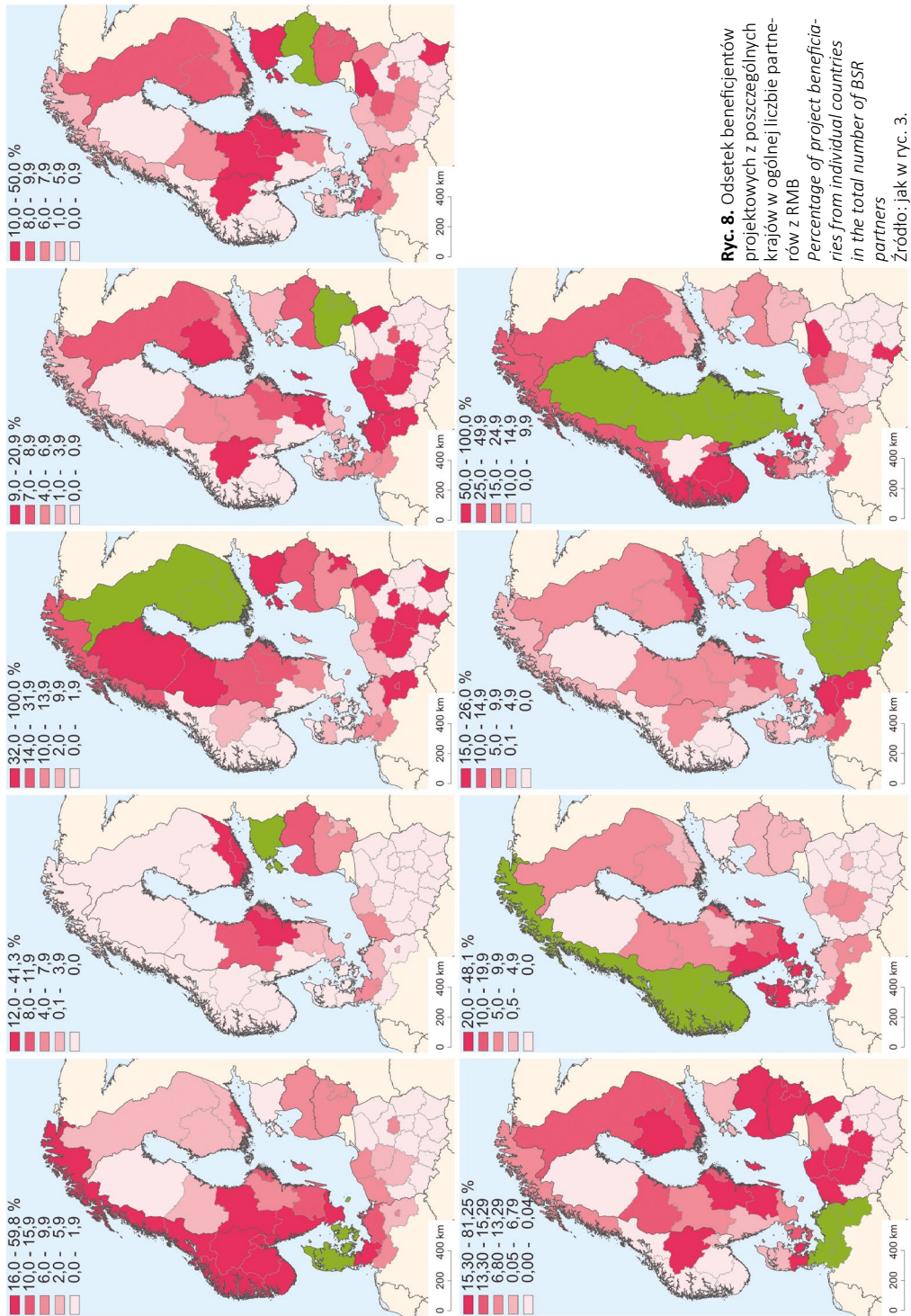
Drugim kluczowym uwarunkowaniem jest międzynarodowy charakter analizowanych projektów. Wyniki prac wykazały, iż w odległości do 200 km pomiędzy siedzibami beneficjentów współpraca często odbywa się w obrębie jednego kraju i nie jest uwzględniona w niniejszym opracowaniu. Ogólna prawidłowość spadku siły interakcji zachodzi więc dopiero powyżej pewnej odległości, powyżej której zaczynają dominować relacje międzynarodowe. Tylko niewielki odsetek współpracy zachodzącej na mniejszą odległość ma taki charakter i w tym zakresie zależność spadku natężenia współpracy międzynarodowej z odległością jest odwrócona.

Trzecie z wyróżnionych uwarunkowań jest związane z konkretnymi rozmiarami regionu Morza Bałtyckiego i samego akwenu stanowiącego zwornik regionu, a także kształtu jego linii brzegowej. Dlatego najwięcej relacji zachodzi w przedziale odległości 200-300 km, czyli pozwalającej połączyć przeciwne brzegi Morza Bałtyckiego; stosunkowo częste są relacje na mniejsze odległości, tj. przez cieśniny i zatoki, a zdecydowana większość relacji zachodzi w odległości do 600 km, która pozwala połączyć zdecydowaną większość miast położonych na wybrzeżu Morza Bałtyckiego (ryc. 9).

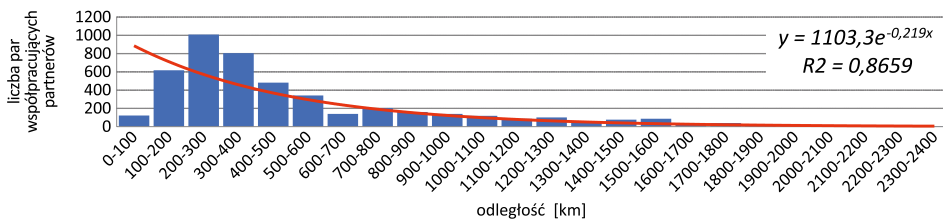

Ryc. 7. Sumaryczna liczba powiązań pomiędzy państwami z poszczególnych państw RMB a beneficjentami z NUTS2, z którymi współpracują (nie uwzględniono Białorusi i Rosji) *Total number of connections between beneficiaries from individual BSR countries and beneficiaries from NUTS2 with whom they cooperate (Belarus and Russia are not included)*
 Źródło: jak w ryc. 3.

Ryc. 8. Odsetek beneficjentów projektowych z poszczególnych krajów w ogólnej liczbie partnerów z RMB
Percentage of project beneficiaries from individual countries in the total number of BSR partners
 Źródło: jak w ryc. 3.

Ryc. 9. Odległość pomiędzy współpracującym beneficjentami projektów turystycznych w RMB

Distance between cooperating beneficiaries of tourism projects in BSR

Źródło: jak w ryc. 3.

Przestrzenna różnorodność tematów współpracy turystycznej w projektach Interreg IV w RMB

Przeprowadzona analiza pozwoliła wyróżnić 19 ogólnych tematów współpracy w turystycznych projektach Interreg IV w RMB. Tematy te podzielono na 6 grup tematycznych: (1) usprawnienia w biznesie, (2) działalność promocyjna i konserwatorska, (3) oceny i badania, (4) rozwój produktu turystycznego, (5) transport i (6) pozostałe tematy. Beneficjenci w ramach jednego projektu mogli współpracować przy zagadnieniach z jednej lub z kilku grup tematycznych. Najwięcej beneficjentów (404) współpracowało przy projektach, których tematem było tworzenie sieci i zacieśnianie współpracy. Kolejne istotne tematy współpracy turystycznej na Bałtyku dotyczyły ekspertyz i badań, tzn. budowy strategii, polityki, planu marketingowego itp. i stanowiły temat współpracy dla 402 beneficjentów. Problematyką działań promocyjnych zajmowało się 380 beneficjentów, natomiast transferem wiedzy – 341. Z przeprowadzonych prac wynika, że najistotniejszymi grupami tematycznymi w zakresie współpracy turystycznej w ramach programu Interreg IV w RMB względem liczby włączonych beneficjentów były:

1. usprawnienia w biznesie (1089 beneficjentów),
2. działalność promocyjna i konserwatorska (634 beneficjentów),
3. oceny i badania (402 beneficjentów) (tab. 3).

Rozkład przestrzenny uzyskanych wyników, z jednoczesnym uwzględnieniem odsetka beneficjentów uczestniczących w projektach zaliczanych do poszczególnych grup tematycznych wskazuje, że wyróżnione powyżej trzy najistotniejsze grupy tematów współpracy występują na obszarze niemal całego regionu, chociaż istnieją różnice w natężeniu tej współpracy w poszczególnych NUTS2 (ryc. 10).

Do najczęściej wybieranych tematów współpracy – a za takie uznano te, w których brało udział ponad 100 beneficjentów – należały tematy dotyczące ekspertyz i badań, działań promocyjnych, transferu wiedzy, rozwoju technicznego oraz rozwijania i ulepszania usług. Szczegółowa analiza rozmieszczenia beneficjentów według tematów współpracy wykazała, że rozmieszczenie to było relatywnie równomiernie w RMB. Natomiast beneficjenci, którzy realizowali projekty o tematyce związanej z tworzeniem sieci i zacieśnianiem współpracy, rozwojem produktu turystycznego, tworzeniem destynacji i marki turystycznej oraz działalnością promocyjną i ochroną dziedzictwa kulturowego, zdecydowanie byli skoncentrowani w zachodniej części regionu – na wybrzeżu wokół cieśnin duńskich: Sund, Wielki Bełt i Mały Bełt, a także na wybrzeżu cieśniny Kattegat.

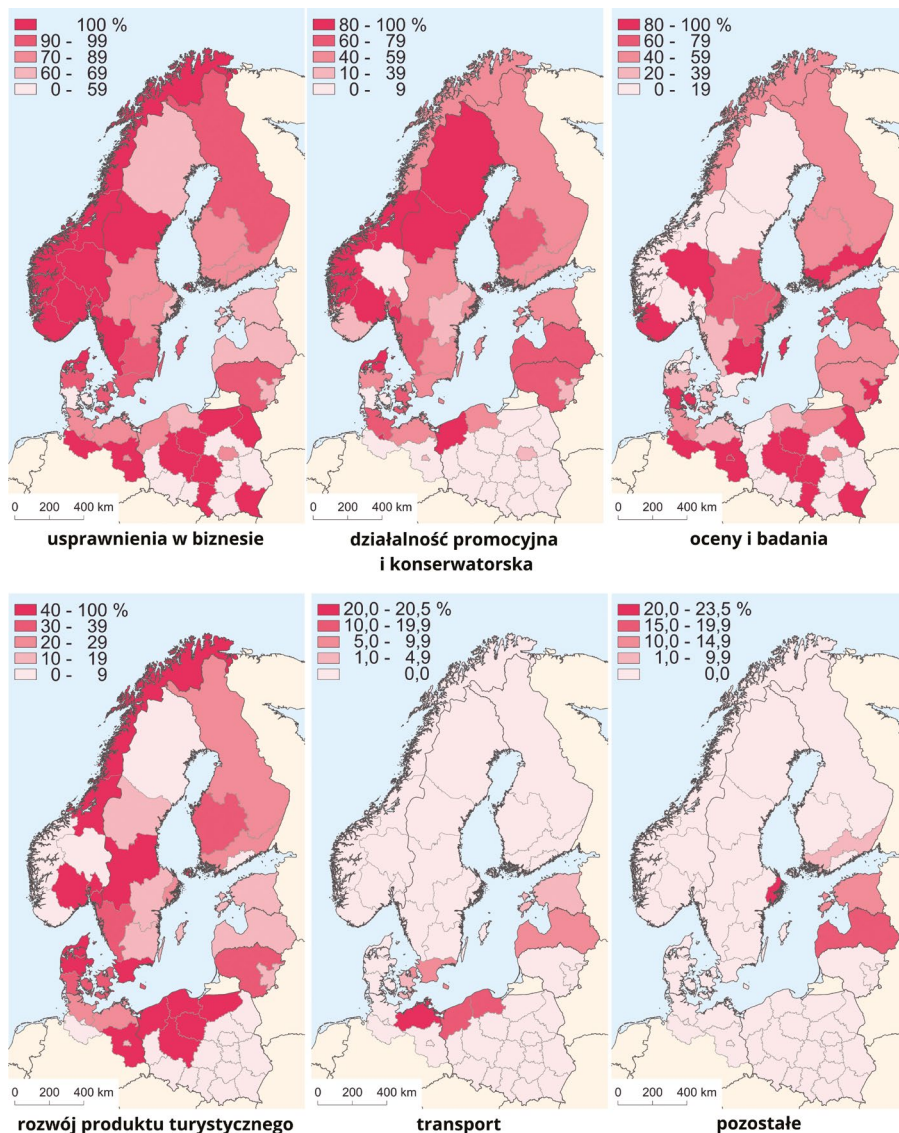
Tabela 3. Tematy współpracy transgranicznej w projektach turystycznych Interreg IV RMB
Topics of cross-border cooperation in Interreg IV BSR tourism projects

temat (grupa)	temat (szczegółowo)	liczba projektów	liczba beneficjentów
usprawnienia w biznesie	tworzenie sieci, zacieśnianie współpracy	38	404
	transfer wiedzy (wymiana praktyk)	26	341
	rozwój techniczny (narzędzia online, platformy internetowe, eGuide)	17	139
	rozwijanie i ulepszanie usług	7	119
	doskonalenie umiejętności biznesowych	7	86
działalność promocyjna i konserwatorska	działania promocyjne (dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze z atrakcjami utworzonymi przez człowieka)	39	380
	tworzenie destynacji i marki turystycznej, wspólna tożsamość	14	107
	prezentacja i ochrona dziedzictwa kulturowego	9	106
	prezentacja i ochrona dziedzictwa przyrodniczego	5	41
oceny i badania	ekspertyzy i badania (strategie, polityki, marketing)	38	402
rozwój produktu turystycznego	rozwój produktu (inne)	13	164
	wystawy i imprezy objazdowe	7	45
	tworzenie tras rowerowych	4	30
	tworzenie pakietów turystycznych	3	16
	tworzenie tras spacerowych i pieszych	2	13
transport	usprawnienia transportu dla pasażerów transgranicznych	2	20
	infrastruktura transportowa	4	15
pozostałe	zakup sprzętu	2	9
	kwestie poci	1	8

Źródło: jak w ryc. 3.

Wnioski

Medeiros (2015) zdefiniował współpracę jako wspólny wysiłek jednostek, grup lub jednostek politycznych dla wspólnej korzyści ekonomicznej, politycznej lub społecznej, a współpracę terytorialną jako proces współpracy między wewnątrznarodowymi oraz międzynarodowymi terytoriami w celu osiągnięcia wspólnych celów. Transgraniczna współpraca przede wszystkim zakłada otwarte granice, gdzie funkcja bariery jest mało istotna. Pomiedzy II wojną światową a końcem lat 80. XX w. granice w regionie Morza Bałtyckiego można scharakteryzować jako zamknięte. Trwał proces *borderingu*, w którym możliwości współpracy istniały, ale były one niewystarczające, aby ta współpraca prowadziła do większej integracji terytorialnej, a w efekcie do powstania przestrzeni transgranicznej, w tym turystycznej. Od lat 90. XX w. zmiany polityczne w RMB stopniowo doprowadziły do zmiękczenia i likwidowania granic, a dzięki unijnemu programowi finansowego wsparcia współpracy transgranicznej i międzynarodowej – Interreg, interesariusze zbudowali więzi. Ci, którzy zajmowali się tematami dotyczącymi rozwoju turystyki, przyczynili się do kreowania turystycznej przestrzeni transgranicznej. Podczas procesu *deborderingu*, który

Ryc. 10. Odsetek beneficjentów projektów RMB uczestniczących w projektach zaliczanych do poszczególnych grup tematycznych: usprawnienia w biznesie, działalność promocyjna i konserwatorska, oceny i badania, rozwój produktu turystycznego, transport i pozostałe

Percentage of BSR tourism projects' beneficiaries participating in projects belonging to specific thematic groups: business improvement, promotion and conservation activities, evaluation and research, tourism product development, transport and other

Źródło: jak w ryc. 3.

nastąpił w większości państw RMB, w Białorusi i Rosji zaczął się proces *rebordingu*, który charakteryzuje wzmocnienie granic i wynikające z tego utrudnienia współpracy, na co także wskazują wyniki niniejszej pracy.

Podczas procesu *deborderingu* współpraca pomiędzy beneficjentami projektów turystycznych programu Interreg IV odbywała się w każdym państwie położonym nad Bałtykiem, jednak cechowało ją duże zróżnicowanie przestrzenne. Porównanie liczby zrealizowanych projektów powiązanych z turystyką, liczby beneficjentów, przeciętnej wysokości budżetów beneficjentów oraz ich koncentracji wykazało diametralne różnice w regionie pomiędzy jego zachodnią oraz wschodnią częścią. Można zatem stwierdzić, iż nadal widoczna jest „Żelazna kurtyna“, która w drugiej połowie XX w. dzieliła południowo-wschodnią część Bałtyku od jej północno-zachodniej części. Jeśli państwa regionu Morza Bałtyckiego podzielimy na tzw. państwa „Starej Europy“ (Finlandia, Dania, Niemcy, Norwegia i Szwecja) oraz państwa „Nowej Europy“ (Białoruś, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska i Rosja), widoczne są ogromne różnice pomiędzy tymi obszarami, sugerujące, iż projekty unijne dotychczas nie doprowadziły do znaczącego zniwelowania różnic między „starą“ a „nową“ Europą, co stwierdzono już w pilotażowym badaniu tej kwestii na przykładzie programu Interreg IV-B w RMB (Cerić i Więckowski, 2020). Realizacja projektów turystycznych zdecydowanie dominuje w państwach „Starej Europy“ (77,3%), gdzie beneficjenci zlokalizowani są z reguły w mniejszych miejscowościach. Odwrotnie jest w państwach „nowej“ UE, gdzie większość projektów turystycznych realizowana jest przez beneficjentów ze średnich i dużych miast. Zdecydowana większość partnerów wiodących turystycznych projektów także pochodzi z państw „Starej Europy“ (79,3%), a ich budżet jest na poziomie aż 83,9% wysokości budżetów wszystkich partnerów wiodących (por. tab. 2).

Współpracę transgraniczną pomiędzy beneficjentami, którzy są oddzieleni granicą morską, determinuje położenie danego obszaru. Dlatego niemal wszystkie relacje transgraniczne beneficjentów z Danii czy z południowej Finlandii są „transbałtyckie“, natomiast w przypadku powiązań transgranicznych pomiędzy Polską lub Niemcami a innymi krajami, relacje transgraniczne nie zawsze odbywają się poprzez granicę morską. Poza tym, istotę położenia geograficznego we współpracy transgranicznej przez granice morskie widać w wynikach obrazujących obszary o największej gęstości współpracy turystycznej w RMB, którą odnotowano właśnie w obszarze południowego Bałtyku oraz w innych obszarach położonych relatywnie blisko siebie, gdzie bariera morską nie jest zbyt duża oraz bardzo często pomiędzy obszarami istnieje już połączenie fizyczne w postaci mostu lub promu. Taka współpraca występuje pomiędzy obszarami: niemieckimi i duńskimi, duńskimi i szwedzkimi, duńskimi i norweskimi oraz fińskimi i estońskimi, tj. pomiędzy obszarami oddzielonymi stosunkowo wąskimi cieśninami Morza Bałtyckiego. Widoczny jest wyraźny spadek liczby par partnerów z odległością, a najwięcej relacji pomiędzy siedzibami beneficjentów zachodzi w przedziale odległości 200-300 km, czyli pozwalającej połączyć przeciwnie brzegi Morza Bałtyckiego (ryc. 9).

Beneficjenci projektów turystycznych z wybrzeży cieśnin duńskich tworzą odrębny system relacji, tylko w niewielkim stopniu powiązany z innymi częściami regionu, zwłaszcza z beneficjentami ze wschodniej części regionu. W podobny sposób, choć nieco mniej intensywnie, współpracują ze sobą beneficjenci z wybrzeża Zatoki Fińskiej i Zatoki Ryskiej. Z zachodniej części regionu tylko beneficjenci z Niemiec stosunkowo intensywnie współpracują zarówno z partnerami z Danii i Szwecji, jak i z partnerami z wschodniej części RMB (ryc. 7 i 8).

Najczęściej wybierane tematy współpracy w RMB dotyczyły ekspertyz i badań, działań promocyjnych, transferu wiedzy, rozwoju technicznego oraz rozwijania i ulepszania usług. Chociaż rozmieszczenie beneficjentów według realizowanych tematów było relatywnie

równomierne, to beneficjenci, którzy realizowali projekty o tematyce związanej z tworzeniem sieci i zacieśnianiem współpracy, rozwojem produktu turystycznego, tworzeniem destynacji i marki turystycznej oraz działalnością promocyjną i ochroną dziedzictwa kulturowego, zdecydowanie byli skoncentrowani w zachodniej części regionu – na wybrzeżu wokół cieśnin duńskich: Sund, Wielki Bełt i Mały Bełt, a także na wybrzeżu cieśniny Kattegat (ryc. 10).

Przeprowadzone badanie pozwoliło uzyskać odpowiedź na jedno z podstawowych pytań w geografii, które do tej pory pozostawało bez odpowiedzi, mianowicie: *gdzie* odbywa się transgraniczna współpraca turystyczna w regionie Morza Bałtyckiego? Nasuwają się jednak kolejne pytania: *dłaczego* (właśnie tam) i *jak* (proces). Jak zaobserwowano, dużą część powiązań stanowią relacje partnerów z wybrzeży cieśnin duńskich. Poza wspomnianą już determinacją położenia geograficznego (istnienie morskiej bariery, która umożliwiła nawet budowę połączenia tunelowo-mostowego), uwarunkowaniami politycznymi i administracyjnymi (brak granic, obszar realizacji programów Interreg) oraz ekonomicznymi (gospodarczo dobrze rozwinięta część regionu), prawdopodobnie taka duża koncentracja powiązań w tej części regionu wynika zarówno z większego doświadczenia w realizacji projektów międzynarodowych, jak i z bliskości językowej i historyczno-kulturowej tamtejszych państw i regionów. Być może z podobnych względów zauważalna jest także nasiloną współpracą partnerów zlokalizowanych wzdłuż wybrzeży Zatoki Fińskiej i Zatoki Ryskiej. Odpowiedzi na te pytania należałoby szukać poprzez prowadzenie badań jakościowych, wywiadów pogłębionych między aktorami współpracy transgranicznej, tj. beneficjentami projektów oraz reprezentantami siedzib Interregu w RMB. Takie rozmowy mogłyby pozwolić na udzielenie odpowiedzi również na pytania o to, jakie są długookresowe efekty tej współpracy, w tym – *czy była kontynuowana w innych projektach, oraz na ile fundusze unijne są generatorem współpracy i wpływają na jej ukierunkowania tematyczne i obszarowe, a na ile stanowią wsparcie dla już istniejącej współpracy?* Dalsze badania przedmiotu transgranicznej współpracy turystycznej w RMB mogą m.in. udzielić odpowiedzi na pytania, *czy współpraca rozwija się na tych obszarach, gdzie turystyka już jest rozwinięta, czy także na tych, gdzie jest dopiero we wczesnej fazie rozwoju i potrzebuje mechanizmów wsparcia?*

Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego nr 2017/27/N/HS4/02773 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Piśmiennictwo

- Adie, B.A., & Amore, A. (2020). Transnational World Heritage, (meta)governance and implications for tourism: An Italian case. *Annals of Tourism Research*, 80.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.102844>
- Albert, M., & Brock, L. (2000). *Debordering the world of states: New spaces in international relations*. W: M. Albert, L. Brock, & K.-D. Wolf (red.), *Civilizing world politics: Society and community beyond the state* (s. 19-43). Boston: Rowman & Littlefield.
- Baltic Sea Tourism Center (2018). State of the Tourism Industry in the Baltic Sea Region. Pobrane z: <https://bstc.eu> (23.11.2022).

- Blasco, D., Guia, J., & Prats, L. (2014). Emergence of governance in cross-border destinations. *Annals of Tourism Research*, 49, 159-173. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.09.002>
- de Blij, H. (2012). *Why Geography Matters: More Than Ever*. Oxford: Oxford University Press.
- Boonchai, P., & Freathy, P. (2020). Cross-border tourism and the regional economy: A typology of the ignored shopper. *Current Issues in Tourism*, 23(5), 626-640. <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1548579>
- Butowski, L. (2009). *Turystyka w polityce spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej w latach 1994-1999 i 2000-2006: uwarunkowania teoretyczne, zakres rzeczowy, finansowy i przestrzenny*. Warszawa: Difin.
- Carson, D.A., Carson, D.B., & Hodge, H. (2014). Understanding local innovation systems in peripheral tourism destinations. *Tourism Geographies*, 16(3), 457-473. <https://doi.org/10.1080/14616688.2013.868030>
- Cerić, D. (2019). Transgraniczna przestrzeń turystyczna obszarów morskich i nadmorskich na przykładzie Morza Bałtyckiego – próba wyjaśnienia pojęcia. *Przegląd Geograficzny*, 91(4), 531-551. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2019.4.5>
- Cerić, D., & Więckowski, M. (2020). Establishing transboundary tourist space in the Baltic Sea region. *Baltic Journal of Health and Physical Activity, Special Issue 1*, 97-105. <https://doi.org/10.29359/BJHPA.12.Spec.Iss1.16>
- Cornett, A., & Snickars, R. (2002). Trade and foreign direct investment as measures of spatial integration in the Baltic Sea region. *Geographia Polonica*, 75(2), 33-55.
- Creswell, J.W. (2014). *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. New Delhi: Sage.
- Dołbłasz, S. (2017). *Sieci współpracy transgranicznej na pograniczu Polski*. Rozprawy Naukowe IGiRR, 40. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- EC (2017). Communication from the Commission to the Council and the European Parliament 'Boosting Growth and Cohesion in EU Border Regions'. Pobrane z: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial/cross-border/review_en#1 (14.05.2022).
- Escach, E., & Vaudor, L. (2014). Réseaux de villes et processus de recomposition des niveaux: le cas des villes baltiques. *Cybergeo: European Journal of Geography*, 679. <http://journals.openedition.org/cybergeo/26336>
- ESPON (2022). ESPON IRIE – Understanding the interregional flows of people, capital, goods, services and knowledge; what benefits or harms them? Pobrane z: <https://irie.espon.eu/> (11.12.2022).
- EUROSTAT (2022). Population and Demography. Pobrane z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography> (12.12.2022).
- Fedorov, G., Druzhinin, A., Golubeva, E., Subetto, D., & Palmowski, T. (2020). *Baltic Region – the Region of Cooperation*. Charm: Springer.
- Gerlitz, L., Meyer, C., & Prause, G. (2021). Marketing and branding strategy for the South Baltic Sea Region: reinforcing regional innovation in SMEs through cross-border collaboration models in the age of transformation. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(4), 467. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4\(28\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4(28))
- Gorzym-Wilkowski, W.A. (2005). Region transgraniczny na tle podstawowych pojęć geograficznych – próba syntezy. *Przegląd Geograficzny*, 77(2), 235-252.
- Greer, J. (2002). Developing trans-jurisdictional tourism partnerships – insights from the Island of Ireland. *Tourism Management*, 23(4), 355-366. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00095-4](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00095-4)

- Herzog, L.A., Sohn, C. (2019). The co-mingling of bordering dynamics in the San Diego – Tijuana cross-border metropolis. *Territory, Politics, Governance*, 7(2), 177-199. <https://doi.org/10.1080/21622671.2017.1323003>
- Ilbery, B., & Saxena, G. (2011). Integrated rural tourism in the English-Welsh cross-border region: An analysis of strategic, administrative and personal challenges. *Regional Studies*, 45(8), 1139-1155. <https://doi.org/10.1080/00343404.2010.486785>
- Interreg Botnia-Atlantica (2020). Botnia-Atlantica Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.botnia-atlantica.eu/> (06.09.2020).
- Interreg Baltic Sea Region (2020). Baltic Sea Region Interreg IV-B website. Pobrane z: <http://eu.baltic.net/> (06.09.2020).
- Interreg Central Baltic (2020). Central Baltic Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://projects.centralbaltic.eu/> (06.09.2020).
- Interreg Estonia-Latvia (2020). Estonia-Latvia Interreg IV-A website. Pobrane z: <https://interreg.eu/programme/interreg-estonia-latvia/> (06.09.2020).
- Interreg Europe (2020). Interreg Europe IV-C website. Pobrane z: <http://www.interreg4c.eu/> (06.09.2020).
- Interreg Fehmarnbeltregion (2020). Fehmarnbeltregion Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.fehmarnbeltregion.eu/> (06.09.2020).
- Interreg Latvia-Lithuania (2020). Latvia-Lithuania Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.latvia-lithuania.eu/> (06.09.2020).
- Interreg Mecklenburg-Vorpommern-Brandenburg-Poland (2020). Mecklenburg-Vorpommern-Brandenburg-Poland Interreg IV-A website. Pobrane z: <https://interreg5a.info/de/archiv/interreg-iv-a.html> (06.09.2020).
- Interreg Nord (2020). Nord Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.interregnord.com/> (06.09.2020).
- Interreg Öresund-Kattegat-Skagerrak (2020). Öresund-Kattegat-Skagerrak Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://interreg-oks.eu/> (06.09.2020).
- Interreg South Baltic (2020). South Baltic Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.south-baltic.eu/index/> (06.09.2020).
- Interreg Syddanmark-Schleswig-K E R N (2020). Syddanmark-Schleswig-K E R N Interreg IV-A website. Pobrane z: <http://2007-2013.syddanmark-schleswig-kern.eu/> (06.09.2020).
- Ioannides, D., Nilsson, P.Å., & Billing, P. (2006). Transboundary collaboration in tourism: The case of the Bothnian Arc. *Tourism Geographies*, 8(2), 122-142. <https://doi.org/10.1080/14616680600585380>
- Jakubowski, A., & Miszczuk, A. (2021). New approach towards border regions in the territorial agenda 2030. *Europa XXI*, 40, 11-25. <https://doi.org/10.7163/Eu21.2021.40.1>
- Jerabek, M. (2015). Role of tourism in cross-border cooperation – example of Czech-Saxon borderland. Conference Proceeding of the 10th International Conference on Topical Issues of Tourism, Jihlava, 190-201.
- Keep EU (2020). Keep EU database. Pobrane z: <https://keep.eu/> (06.09.2020).
- Kropinova, E. (2021). Transnational and cross-border cooperation for sustainable tourism development in the Baltic Sea Region. *Sustainability*, 13(4). <https://doi.org/10.3390/su13042111>
- Jażdżewska, I. (2013). *Statystyka dla geografów*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Klemeshev, A.P., Korneevets, V.S., Palmowski, T., Studzieniecki, T., & Fedorov, G.M. (2017). Approaches to the Definition of the Baltic Sea Region. *Baltic Region*, 9(4), 4-20. <https://doi.org/10.5922/2079-8555-2017-4-1>

- Laissy, A.-P. (2018). Foreword. W: E. Medeiros (red.), *European Territorial Cooperation. Theoretical and Empirical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-74887-0>
- Martinez, O.J. (1994). The dynamics of border interaction – New approaches to border analysis. W: C.H. Schofield (red.), *World boundaries, global boundaries 1* (s. 1-15). London: Routledge.
- Medeiros, E. (2015). Territorial Impact Assessment and Cross-Border Cooperation. *Regional Studies, Regional Science*, 2(1), 95-115. <https://doi.org/10.1080/21681376.2014.999108>
- Medeiros, E. (2018). Should EU cross-border cooperation programmes focus mainly on reducing border obstacles? *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 64(3). <https://doi.org/10.5565/rev/dag.517>
- Milewski, D. (2014). *Finansowanie przedsięwzięć turystycznych z funduszy unijnych w latach 2007-2013*. W: A. Panasiuk (red.), *Fundusze Unii Europejskiej w gospodarce turystycznej*. Warszawa: Difin.
- Newman, D. (2006). Borders and Bordering: Towards an Interdisciplinary Dialogue. *European Journal of Social Theory*, 9(2). <https://doi.org/10.1177/1368431006063331>
- Palmowski, T. (2011). Bałtycki cruising. *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, 18, 97-107.
- Palmowski, T. (2017). Baltic Europe – 40 years of integration. *Studia Regionalia*, 52, 41-57. <https://doi.org/10.12657/studreg-52-03>
- Pinheiro, J.L.P. (2009). Transborder cooperation and identities in Galicia and Northern Portugal. *Geopolitics*, 14(1), 79-107. <https://doi.org/10.1080/14650040802578674>
- Prokkola, E.K. (2008). Resources and barriers in tourism development: cross-border cooperation, regionalization and destination building at the Finnish-Swedish border. *Fennia*, 186(1), 31-46. Pobrane z: <https://fennia.journal.fi/article/view/3710> (12.12.2022).
- Prokkola, E.K., & Lois, M. (2016). Scalar politics of border heritage: an examination of the EU's northern and southern border areas. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 16(1), 14-35. <https://doi.org/10.1080/15022250.2016.1244505>
- Reitel, B., Wassenberg, B., & Peyrony, J. (2018). The INTERREG Experience in Bridging European Territories. W: E. Medeiros (red.), *Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe* (s. 7-24). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-74887-0_2
- Ricq, Ch. (2006). *Handbook of transfrontier co-operation*. Paris: Edition.
- Rumford, C. (2006). Borders and rebordering. W: G. Delanty (red.), *Europe and Asia beyond East and west* (s. 181-192). London: Routledge.
- Scott, J.W. (2013). Territorial cohesion, cross-border cooperation and the EU's political identity: a brief observation. W: I. Pálné Kovács, J. Scott & Z. Gál (red.), *Territorial cohesion in Europe*, Institute for regional studies (s. 73-84). Centre for Economic and Regional Studies, Pécs: Hungarian Academy of Sciences.
- Sohn, C. (2022). How to brand a border despite its wall? A social semiotics approach to cross-border place branding. *Geoforum*, 135, 82-92. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2022.07.016>
- Stetter, S. (2005). *Theorising the European neighbourhood policy: Debordering and rebordering in the Mediterranean*. Florence: European University Institute.
- Stoffelen, A., & Vanneste, D. (2017). Tourism and cross-border regional development: insights in European contexts. *European Planning Studies*, 25(6), 1013-1033. <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1291585>
- Studzieniecki, T. (2016). The development of cross-border cooperation in an EU macroregion – a case study of the Baltic Sea Region. *Procedia Economics and Finance*, 39, 235-241.

- Studzieniecki, T., & Meyer, B. (2017). The programming of tourism development in Polish cross border areas during the 2007-2013 period. 6th Central European Conference in Regional Science – CERS, 506-516.
- Stålvant, C.-E., & Westermann, R. (1996). Actors around the Baltic Sea. An inventory of infrastructures: Initiatives, Agreements and Actors. Compiled for the Baltic Sea States Summit, Stockholm.
- Su, X., & Li, C. (2021). Bordering dynamics and the geopolitics of cross-border tourism between China and Myanmar. *Political Geography*, 86. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102372>
- Timothy, D.J. (1999). Cross-border partnership in tourism resource management: International parks along the US-Canada border. *The Journal of Sustainable Tourism*, 7(3-4), 182-205. <https://doi.org/10.1080/09669589908667336>
- Timothy, D.J. (2019). Supranationalism and tourism: Free trade, customs unions, and single markets in an era of geopolitical change. W: D.J. Timothy (red.), *Handbook of globalisation and tourism* (s. 100-113). Cheltenham: Edward Elgar.
- Timothy, D.J., & Saarinen, J. (2013). Cross-border cooperation and tourism in Europe. W: C. Costa, E. Panyik, & Buhalis, D. (red.), *Trends in European tourism planning and organization*. Bristol: Channel View Publications.
- Tintëra, J., Kotval, Z., Ruus, A., & Tohvri, E. (2018). Inadequacies of heritage protection regulations in an era of shrinking communities: A case study of Valga, Estonia. *European Planning Studies*, 26(12), 2448-2469. <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1518409>
- UNWTO (2013). Tourism Highlights – 2013 Edition. Światowa Organizacja Turystyki Narodów Zjednoczonych. Pobrane z: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284415427> (06.11.2022).
- UNWTO (2019). Tourism Highlights – 2019 Edition. Światowa Organizacja Turystyki Narodów Zjednoczonych, Pobrane z: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (06.11.2022).
- Vitale, A. (2011). The contemporary EU's notion of territoriality and external borders. *European Spatial Research And Policy*, 18(2), 17-27. <https://doi.org/10.2478/v10105-011-0010-3>
- Więckowski, M. (2010). *Turystyka na obszarach przygranicznych Polski*. Prace Geograficzne, 224. Warszawa: IGI PAN.
- Więckowski, M. (2019). Od barier i izolacji do sieci i przestrzeni transgranicznej – konceptualizacja cyklu funkcjonowania granic państwowych. *Przegląd Geograficzny*, 91(4), 443-466. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2019.4.1>
- Więckowski, M. (2023). How border tripoints offer opportunities for transboundary tourism development. *Tourism Geographies*, 25(1), 310-333. <https://doi.org/10.1080/14616688.2021.1878268>
- Więckowski, M., & Cerić, D. (2016). Evolving tourism on the Baltic Sea coast: perspectives on change in the Polish maritime borderland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 16(1), 98-111. <https://doi.org/10.1080/15022250.2016.1244598>
- Więckowski, M., & Timothy, D.J. (2021). Tourism and an evolving international boundary: Bordering, debordering and rebordering on Usedom Island, Poland-Germany. *Journal of Destination Marketing & Management*, 22. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100647>
- Wróblewski, Ł. (2017). *Koncepcja pięciostopniowej integracji regionów przygranicznych*. Warszawa: Difin.
- Yndigeñ, C. (2011). Between debordering and rebordering Europe: Cross-border cooperation in the Øresund region or the Danish-Swedish border region. *Eurasia Border Review*, 2, 47-59.
- Zajęc, K. (1994). *Zarys metod statystycznych*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Żyszkowska, W. (2003). Analizy przestrzenne w systemach informacji geograficznej. *Polski Przegląd Kartograficzny*, 35(2), 110-113.

Summary

This article aims to explain where the cross-border tourism cooperation in the Baltic Sea Region (BSR) can be observed, and its specific aim is to answer the research question: *What are the spatial characteristics of cooperation in cross-border tourism projects in the Baltic Sea Region?* Using the methods of spatial analysis in GIS, statistical methods and analysis of project documents, synthetic research was carried out on the cooperation of beneficiaries of tourism projects under the Interreg IV A, B and C programs in the BSR. The spatial nature of this cooperation was presented in a descriptive and cartographic form, taking into account the locations of beneficiaries, budgets, roles in the project, concentration, connections and topics of their cooperation.

Although the empirical study presented below is limited only to tourism cooperation under the EU-funded Interreg IV program in the BSR, it is one of the first studies on cross-border cooperation between entities separated by a sea border in general, as well as one of the first synthetic studies on projects from different levels of European Union funding in the Interreg program (A, B and C), which cover a larger area of research.

Ultimately, within 13 Interreg IV programs within the BSR consisting of 1157 projects in total, 89 projects directly related to cross-border tourism crossing sea borders were selected for the study, including 71 Interreg A, 12 Interreg B and 6 Interreg C projects. Within selected projects 834 beneficiaries collaborated and spent a total budget of almost €150 million (Tab. 1). Beneficiaries from Sweden, Denmark and Germany account for more than half of all beneficiaries of tourism projects in the region (Fig. 3.a). Beneficiaries are located in 330 places in the region all across the region, but there is a large variation in their distribution. Most of the beneficiaries are based in places located on the coast, which is also indicated by the analysis of the concentration of partners, taking into account the number of beneficiaries within a radius of 100 km (Fig. 6.). Three large concentrations of beneficiaries can be observed: two are located in the western part of the region: (1) the coast of the narrow Danish straits – Øresund, Great Belt and Little Belt (west coast of Sweden, coast of Denmark and northern Germany), (2) Kattegat and partly the Skagerrak strait (Sweden-Denmark-Norway), and (3) the regions of the capital cities of Helsinki and Tallinn, and the coast of the Archipelago Sea – the body of the Baltic Sea located south-west of the Finnish town of Turku.

Cooperation is measured by number and distance of the relations between the beneficiaries. In the BSR the largest number of relations takes place within the distance of 200-300 km, i.e. allowing to connect the opposite shores of the Baltic Sea (Fig. 9). Beneficiaries of tourist projects from the coast of the Danish straits form a separate system of relations, only to a small extent connected with other parts of the BSR, especially with beneficiaries from the eastern part of the region. From the western part of the region, only beneficiaries from Germany cooperate relatively intensively both with partners from Denmark and Sweden, as well as with partners from the eastern part of the BSR (Fig. 7 and 8). The most frequently chosen topics of cooperation in the BSR concerned expertise and research, promotional activities, knowledge transfer, technical development and the development and improvement of services. Although the distribution of beneficiaries according to the topics implemented was relatively even, beneficiaries who implemented projects related to networking and strengthening cooperation, development of the tourist product, creation of destinations and a tourist brand, as well as promotional

activities and protection of cultural heritage were definitely concentrated in the western part of the region – on the coast around the Danish straits: Sound, Great Belt and Little Belt, as well as on the coast of the Kattegat (Fig. 10).

Comparison of the number of implemented projects related to tourism, the number of beneficiaries, the average amount of beneficiaries' budgets and their concentration showed diametrical differences in the region between its western and eastern parts. It can therefore be said that the "Iron Curtain" is still visible, which in the second half of the 20th century divided the south-eastern part of the Baltic Sea from its north-western part. If we divide the countries of the BSR into the so-called countries of "Old Europe" (Finland, Denmark, Germany, Norway and Sweden) and countries of "New Europe" (Belarus, Estonia, Lithuania, Latvia, Poland and Russia), there are huge differences between these areas, suggesting that EU projects cause the leveling of differences between the "old" and "new" Europe. Implementation of tourism projects definitely dominates in the countries of "Old Europe" (77.3%), where the beneficiaries are usually located in smaller towns. The opposite is true in the "new" EU countries, where most of the tourism projects are implemented by beneficiaries from medium and large cities. The vast majority of the tourism projects' leading partners also come from the countries of "Old Europe" (79.3%), and their budget is at the level of as much as 83.9% of the budgets of all the leading partners (cf. Tab. 2). These data suggest that EU co-financed projects still fail to significantly bridge the differences between countries that did not cooperate for most of the 20th century.